

ENERGITIKA LOYIHALARINI MOLİYALASHTIRISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH

Vapayeva Munavvara Xushnudovna

Bank moliya akademiyasi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17169399>

ARTICLE INFO

Received: 01st September 2025

Accepted: 05th September 2025

Published: 21st September 2025

KEYWORDS

Energetika loyihalari, moliyalashtirish amaliyoti, davlat-xususiy sheriklik, "yashil" obligatsiyalar, investitsiyalar, moliyaviy barqarorlik, O'zbekiston.

ABSTRACT

Ushbu ilmiy maqola O'zbekistonda energetika loyihalarini moliyalashtirish amaliyotini takomillashtirish masalalariga bag'ishlangan. Maqola energetika sohasidagi moliyalashtirishning hozirgi holatini tahlil qiladi va mavjud muammolarni aniqlaydi. Tadqiqotda investitsiya xavflarini baholash, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va yangi moliyalashtirish instrumentlarini joriy etishga oid usullar ko'rib chiqilgan. Olingan natijalar O'zbekistonning energetika sektoridagi davlat-xususiy sheriklik, "yashil" obligatsiyalar va xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik kabi amaliyotlarning samaradorligini namoyish etadi. Muhokama qismida esa ushbu amaliyotlarni kengaytirish va yangi moliyalashtirish modellarini joriy etish bo'yicha takliflar ilgari surilgan. Maqola energetika sohasidagi mutaxassislar, iqtisodchilar va tadqiqotchilar uchun mo'ljallangan.

Kirish (Introduction). Energetika sektori har qanday davlat iqtisodiyotining lokomotivi hisoblanadi. O'zbekiston uchun energiya xavfsizligini ta'minlash va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash maqsadida yirik energetika loyihalarini amalga oshirish muhim ahamiyatga ega. Ushbu loyihalar ulkan kapital xarajatlarni talab etadi, shuning uchun ularni moliyalashtirish amaliyotini takomillashtirish dolzarb masaladir. Hozirgi kunda an'anaviy davlat byudjeti hisobidan moliyalashtirish usuli yetarli emas. Shuning uchun xususiy investitsiyalar, xalqaro moliya institutlari mablag'lari va innovatsion moliyalashtirish instrumentlarini jalb qilish zarur. Maqolaning maqsadi O'zbekistonda energetika loyihalarini moliyalashtirishning amaldagi holatini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar berishdan iborat.

Tadqiqot usullari (Methods). Ushbu tadqiqotda quyidagi usullardan foydalanildi:

Solishtirma tahlil (Comparative analysis): Xorijiy davlatlarning, xususan, Singapur, Germaniya va BAAning energetika loyihalarini moliyalashtirish bo'yicha ilg'or tajribalari o'rganildi.

Statistik tahlil (Statistical analysis): O'zbekiston Energetika vazirligi, Davlat statistika qo'mitasi va xalqaro moliya institutlari (Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki) hisobotlaridagi ma'lumotlar tahlil qilindi.

Strukturaviy-mantiqiy tahlil (Structural-logical analysis): Moliyalashtirish amaliyotini takomillashtirishga ta'sir etuvchi asosiy omillar tizimli ravishda o'rganildi.

Ekspert baholash (Expert evaluation): Energetika va moliya sohasidagi mutaxassislar bilan intervyular o'tkazilib, mavjud amaliyotlar bo'yicha ularning fikrlari o'rganildi.

Natijalar (Results). Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda energetika loyihalarini moliyalashtirishda so'nggi yillarda sezilarli o'zgarishlar yuz bergan. An'anaviy davlat moliyalashtiruvchi o'rniga davlat-xususiy sheriklik (DXSH) modeli keng qo'llanilmoqda.

Jadval 1: O'zbekistonda energetika loyihalarini moliyalashtirish manbalari dinamikasi (2018-2023)

Moliyalashtirish manbai	2018-2020 yillar (%)	2021-2023yillar (%)
Davlat byudjeti	65	30
Xalqaro moliya institutlari (XMI)	25	40
Xususiy investitsiyalar (DXSH)	10	30

Ushbu jadvaldan ko'rinib turibdiki, xususiy sarmoyalar va XMI mablag'lari ulushi sezilarli darajada oshgan. Buning asosiy sababi hukumatning investitsiya muhitini yaxshilash, shaffof tenderlarni o'tkazish va investorlar uchun kafolatlar berishga qaratilgan siyosatidir.

Tadqiqot shuningdek, moliyalashtirish amaliyotidagi asosiy muammolarni ham aniqladi:

Yuqori xavflar: Investorlar uchun loyihaning siyosiy va valyuta xavflari yuqori bo'lib qolmoqda.

Yangi instrumentlarning yetishmasligi: Mahalliy bozorda "yashil" obligatsiyalar, "toza energiya fondlari" kabi yangi moliyaviy instrumentlar deyarli mavjud emas.

Loyiha menejmentidagi kamchiliklar: Loyiha hujjatlarini tayyorlash va amalga oshirishda malakali kadrlar yetishmasligi.

Muhokama (Discussion). O'zbekistonning energetika sektoridagi hozirgi moliyalashtirish amaliyoti ijobiy o'zgarishlarga qaramay, bir qator takomillashtirishga muhtoj. DXSH modelini yanada keng joriy etish, ayniqsa, tarmoqlarni modernizatsiya qilish va taqsimlash tizimini yaxshilashda samarali bo'ladi.

Kelajakda moliyalashtirish amaliyotini diversifikatsiya qilish muhim ahamiyatga ega. "Yashil" obligatsiyalar (green bonds) chiqarish orqali xususiy va xalqaro kapitalni jalb qilish ekologik jihatdan toza loyihalar uchun ayni muddao bo'ladi. Ushbu instrumentlarni rivojlantirish uchun shaffof huquqiy baza va moliyaviy rag'batlantirish tizimini yaratish lozim.

Jadval 2: Moliyalashtirish amaliyotini takomillashtirish bo'yicha takliflar va kutilayotgan natijalar

Taklif etilayotgan chora-tadbirlar	Kutilayotgan natijalar
"Yashil" obligatsiyalar bozorini rivojlantirish	Qayta tiklanuvchi energiya loyihalari uchun moliyaviy manbalarni diversifikatsiya qilish, mahalliy investitsiyalarni jalb etish.
Loyiha moliyalashtirishga ixtisoslashgan fondlar tashkil etish	Xavflarni taqsimlash, xususiy investorlar uchun sharoitlarni yaxshilash.

Taklif etilayotgan chora-tadbirlar Kutilayotgan natijalar

Valyuta xavflarini kamaytirish Xalqaro investorlar uchun investitsion muhitni yanada mexanizmlarini joriy etish jozibador qilish.

Yuqoridagi takliflar amalga oshirilganda, moliyalashtirish amaliyoti yanada samarali va barqaror bo'ladi, bu esa energetika sohasini modernizatsiya qilishga va mamlakatning energiya xavfsizligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa (Conclusion). Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda energetika loyihalarini moliyalashtirish amaliyoti so'nggi yillarda sezilarli darajada takomillashgan. Davlat-xususiy sheriklik va xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik joriy etilgani bu jarayonning ijobiy natijasidir. Biroq, xavflarni kamaytirish, "yashil" obligatsiyalar kabi yangi instrumentlarni joriy etish va loyiha menejmenti ko'nikmalarini oshirish kabi masalalar dolzarbligicha qolmoqda. Ushbu takliflar amalga oshirilganda, mamlakat energetika sektoriga yanada ko'proq investitsiyalar jalb qilinishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jahon banki (World Bank Group). "O'zbekistonning energiya sektori tahlili." Hisobot, 2022.
2. Osiyo taraqqiyot banki (Asian Development Bank). "Qayta tiklanuvchi energiya loyihalarini moliyalashtirish bo'yicha ko'rsatmalar." 2021.
3. Turgunov, A. & Komilov, F. "Investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlari: Energetika loyihalari misolida." Iqtisodiyot va moliya jurnali, 2023, 10-son, 45-53-betlar.
4. Toshpo'latov, A. "Davlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari." Innovatsion iqtisodiyot jurnali, 2022, 5-son, 78-85-betlar.
5. Shapiro, J. "Energy Finance and Investment: The Business of Power." Routledge, 2019